

HITEL

Harmadik szám

F é l h a v i s z e m l e

Cluj, 1935 február 1

A virtuális nemzedék

Kár, hogy nincs találó magyar szavunk a virtuálisra. A suta „képeségeiben meglevő” körülírás nemhogy a lényegre villantana, még maga is további magyarázást igényel. A virtuális az aktuálisnak, a „jelenleg meglevőnek” az ellenpárja s jelent valamit, ami megvalósulhat, mert megvan minden előfeltétele hozzá, de az adott pillanatban még nem öltözött testbe. Igazi magyar fogalom: multunk, jelenünk telve van be nem váltott virtuálisokkal. Legjobbainkról minden történetkönyvünk elsírja: ez s ez lehetett volna belőle, nevét hangozná ma Európa, *ha...* Rendesen a *ha* közbelép: a megvalósulás pillanatát eljárszuk vagy soha el sem érkezik. A kicsiny nép saját alacsonyabbrendűség-érzését tompítja, békíti azzal a hittel, hogy ő több, mint amennyit mutat.

De hogyan lehet egy nemzedék virtuális? Hiszen a nemzedék adottság, bizonyos koru emberek összessége s az életkor akaratuk ellenére is összetartja őket. A nemzedéket nem kell megvalósítani, megvan és meglesz mindaddig, amíg emberek fognak születni. Így is lenne s értelmetlen címet választottam volna, ha a nemzedék szó alatt *csak* ezt érteném. De, amint Németh László megteremtette ezt a formulát: egy nemzedék több, mint az évjárat: sokkal inkább vállalkozás ez, rokonfelfogású emberek közös munkára szövetezése. Nemzedék azért, mert szükségérzetei és célkitűzései rendszeren egy évjárat vajudásából születnek, de ez nem zárja ki, hogy legelkesebb tagjai s munkásai más koruakból kerüljenek ki, vagy hogy legelkeseredettebb ellenfeleit saját fizikai nemzedéke szállítsa. Minden évjárat hoz magával valami újdonságot és mindenik előtt újabb feladatok nőnek föl: elhasználatlanságát, eredetiségét kell szembefeszítnie ezekkel a tennivalókkal, így születik meg a hivatástudat és a vállalkozás. S tekintve, hogy nem mindenik évjárat szokott átalakulni vállalkozó nemzedékké, ebben az értelemben lehet a nemzedék is virtuális.

A Németh Lászlóé is az. Pedig egész munkásságának központi magva a nemzedékszervezés gondolata. Azért hagyta ott, mint már szépreményű bíráló, a Nyugatot, mert úgy érezte, hogy meg kell mentenie önmaga és nemzedéke írói különvalóságát a lap nem is rosszakaratból fakadó, de mindenképpen elszíntelenítő, beolvasztó törekvéseitől. Az új körülmények közé született korosztálynak új feladatai vannak, új szemléletre, új eszközökre és új porondra van tehát szüksége. A valaha divatos csillogó, álarcos, iróiallűrös irodalom valóságával szemben tárgyilagosság szükségére jelentkezett s az egyremásra felbukkanó fiatal írók (Erdélyi József, Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, Tamási Áron, Márai Sándor, Cs. Szabó László és mások) mindnyájan hoztak valamit ebből az új levegőből. A régi zseniskedés, különönc egyéniségfejlesztés helyett önmegtágóan a műre, az írásra fordították a figyelmet; fegyelmesebb, gondozottabb stilst mutatnak s elődeik föloldatlan ellentéteinek jórészt magasabb egységbe sikerült hozniok. Németh László, aki első irodalmi lélegzetvétele óta „a magyar szellemi erők organizátora” akart lenni, örömmel figyelte kortársaiban a „harmadik Magyarország” bontakozó érzéseit és gondolatait s a Nyugat hasábjain kritikáiban megkezdte szervezésüket és irányításukat. Az új irodalomszervezési góc nemsokára kényelmetlen daganatként izgatta a Nyugatot s a feszült légkörből a nemzedékbujtogatónak távoznia kellett. De ment, mert azt hitte, hogy sikerülni fog egy olyan nemzedéket összehozni, amelyik erejét, irodalmi téren megcsillogtatott tehetségét a magyar szellemi élet tágabb térein is érvényesítheti. Következtetésnek logikus volt, hogy a tárgyilagossá feladatszemplélet és a magasabb egységre törekvés megszüli majd a közélet tényeivel szemben is a szóvirágos elvi magatartás helyett a tárgyilagossá cselekvést és a hiába-való fecsegés, veszekedés helyett a nagy ellentétek (közösség-egyéniesség, emberiség-nemzet, európaiság-népiség, stb.) kiegyenlítését. De csalódnia kellett. Nemzedéke legtehetségesebbjei sem

váltották valóra reményeit. Világnézeti táborokba, irodalmi, társadalmi klikkekbe születtek bele s nemcsak érdekeltségük, hanem szívük és gondolkozásuk is elszakíthatatlanul fűzte őket ezekhez. A nemzedéklap, a „Válasz” munkatársai ma is farkasszemet néznek az együttműködés helyett (lásd az újnépesség és az „európeér” írói irányok tragikomikus harcát, ellenkezőnek egymással az ellenkezés kedvéért és elvi álláspontjaikban merevek. Kétségtelen, hogy az adottságok megvannak bennük, de hiányzik a hajlam és a képesség, hogy virtuális (elméletben és képességben meglevő) nemzedékből aktuálissá legyenek.

Németh László elképzelt egy igazi nemzedéket, kikutatta tagjaiban az egyező vonásokat, a képeségeket és felszólította a szervezkedésre. Nem sikerült. Vitathatatlan, hogy a feladatok, akár nekiindult, akár nem a harmincasok korosztálya, fennállanak. A huszévesek (ez, ismételtelen kijelentjük, a huszon-évesekre vonatkozik s nemcsak a kiskorúság utolsó éveit élőkre) sokmindennel együtt ezeket is örökölték. Mi tehát a teendőjük? Az örökölt és tanult eredményeket, a megszerzendő műveltséget magukba olvasztva a tárgyilagossá feladatszempléletet és a magasabb egységet a való életben tettekbe önteni. A válságok megingatták hitünket a jelszavakban és a világnézetek egyedárusítási jogában, az események közelebb sodortak egymáshoz, mint elődeinket, sok ellentét már a valóságban megszűnt s csak az idősebbek látják annak. Talán, ha tovább ütődünk, eljutunk majd oda, hogy a feladatok és testi-lelki valóságok fölül közelítsük meg a világnézeteket s ne az elvek segítségével értsük félre a tenni-valókat, mint ma. Ha a világnézetek levetkeznek céltalan hódító magatartásukat s szellemiekben a belső építés felé fordulnak, a külső, közös feladatokat minden tábor egyesülve, tárgyilagossá megoldhatja.

A Hitel ezt a munkatervet hozta. De ezért ő maga is még csak egy virtuális (reméljük: nem örökig virtuális) nemzedékre alapít. Amint láttuk: minden nemzedéknek van aktuális és virtuális része. A mi, huszonegynehány éves korosztályunknak vannak pozitív adottságai is. Elsősorban kora, aztán a helyzet, amelyikbe beleszületett, ennek következtében általános magyar szempontból hiányos magyar műveltsége, az ebből származó hiányérzet s talán (a világosabban látóknál) hajlam a tárgyilagossá feladatszempléletre és az irányok egységesítésére. Nagyrészt azonban az a kép, amit rajzoltunk: kiváncsi és virtuális. S itt, ezen a síkon a való adottságok más világitást kapnak: előtérbe lép a vállalkozó, szellemi nemzedék a korosztály nemzedékével szemben; fontosabb a jellemző törekvés, mint a jellemző életkor s bejöhethetnek harmincasok és kishetnek belőle huszasok. A Hitel tehát munkát akar folytatni, elméleteket akar gyakorlattá tenni s ebben elsősorban a fiatal, harmincéves magyar írónemzedék eredményeire van tekintettel, nem felejtve az erdélyi elődöket sem. Ehhez a munkához azokat hívja, akiknek azonosak a szükségérzetei és a vágyai. Nemzedéke s vállalkozása tehát virtuális, nem elsősorban a huszéves adottságokra, hanem a bármilyen életkorú fiatalokban meglevő képességekre alapít.

A fiatalságtól pedig egyebet vár, mint amit kapott. Több érdeklődést s főképen megértést, ahelyett hogy idősebbek szárnyai alá huzódva különféle elméletek alapján rossz viccek és rosszhiszemű vádak nyilait röptessék feléje. A Hitel felszólítás is a fiatalabbakhoz, azokhoz, akik a feladatok megoldását többre becsülik az elvek szépségénél s a „felnöttek” néha igen kétes értékű dicséreteinél a nemes munka örömet. Hideg elzárkózás helyett megértést, merev elviség helyett tárgyilagossá feladatszempléletet, kicsinyes csaták helyett magasabb egységet várunk eljövendő műveltebb, műveltségében tárgyilagossá, de tettei és szavai mögé lelkiismeretet állító nemzedékünkötől!

Makkai László.

Az egyke Kalotaszegen

Régóta rebesgetik, hogy Kalotaszegen fellépett az egyke, sőt néhány faluban már végzetesen meglátszik az emberölésnek ez a hallgatólagosan szentesített módja. Ezek közé a falvak közé tartozik a tőlünk 28 km.-re fekvő Darolt is. Most teljesen mellőzni fogjuk a kalotaszegi magyar falú népművészeti dicséretét; pusztán az egykéről szólunk és azokról a tényekről, amelyekkel ez a számunkra fontos kérdés összefügg.

A mellékelt grafikon szerint (adatait a ref. egyház anyakönyveiből vettük) a legtöbb születés 1884-ben és 1914-ben volt. 1914 óta folytonos esés látható. A másik grafikon az utolsó tíz év születési adatait szemlélteti, kétévenként. Említettük, hogy 1914 óta szakadatlanul esik a születések száma. 1924-ben már csak 3 születés van (1834-ben 7), 1926-ban 2, 1928-ban 0, 1930-ban 5, 1932-ben 3 és végül 1934-ben egy. Tehát míg 1834-ben 7 születés volt, addig 100 év múlva, 1834-ben csak 1.

Általában egyke-tünetnek tekintik egy falu életében azt, ha a felnőttek számának 16 százalékát a 6 éven aluli gyermekek száma meg nem haladja. Itt 1934-ben 117 felnőtt volt és 17 hat éven alóli gyermek.

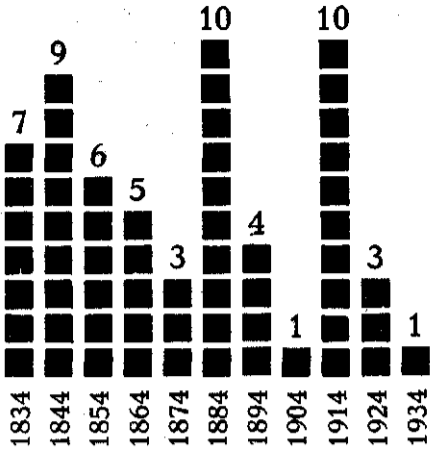
Egészen nevetséges, hogy egy 175 lelkes falu összesen 1 gyermeket volt képes szülni az elmúlt évben. Az évenkénti házasságkötések száma is az utóbbi években átlagosan 1. Megvizsgálván a falu családait, kitűnik, hogy csak 4 olyan család van, ahol 2 gyermeknél több van. 12 családnál van 2 gyermek, 12 családnál van 1 gyermek és 15 családnál egy sincs.

Az egyke eddigi eredményei: a faluban 1934-ben 5 üres, lakatlan telek volt, a melyeknek gazdái kipusztultak. (A lakatlanság vagy úgy áll elő, hogy a csak lányos házból a leány más faluba megy férjhez, vagy a háboruban halt meg a férfi és örököse nem maradt, vagy pedig az egyke miatt utódok nélkül hal el a gazda. Érdekes jelenség, hogy az egyke miatti férfiszükségen a nép úgy segít, hogy a szomszédos falvakból hoz legényeket férjekül, akik beülnek a kész vagyona. Azonban ne felejtjük el, hogy ez nem tarthat sokáig, mert az egyke nemcsak a szomszédos falvakban észlelhető, hanem többé-kevésbé az egész Kalotaszegen.) Ezenkívül hét olyan ház van, amelyről biztosan megállapítható, hogy gazdáik néhány éven belül elhalnak és a házak üresen maradnak.

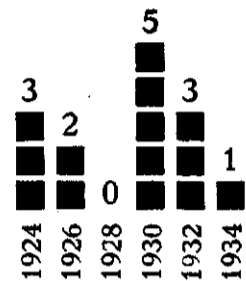
Az egyke közvetlen következménye, a fentemlített kivül az is, hogy egyes anyák a magzatelhajtás következtében meghalnak (eddig 3 ilyen eset volt) s a többi gyermeket nincs ki gondozza. Azután az orvosi és népi magzatelhajtó szerek miatt megromlott és megromcsolt anya gyermektelenné válik s a birtok gazdátlan marad, illetve a legközelebbi rokon vagyona növeli, nem számítva, hogy az emberállomány is állandóan romlik. Ebben a faluban mostanság nem ritka látvány a ványadt, elfonnyadt és gyermektelen fiatalasszony.

Az egyke okául a felületesek és az erkölcsi ítélet súlyától menekülni akarók a vagyoni szegénységet szokták felhozni. Nemrégiben (1935 január 10.) az egyik helybeli kispolgári újság, a 4000 pl.-ban megjelenő *Estilap* ismeretlen cikkírója is ezt állította az egyke okául. És, noha különbséget kell tennünk a városi és a falusi egyke között, megállapíthatjuk, hogy a cikkírónak a városi egykét illetően sincs igaza.

Tíz felsorolt esete közül csupán csak

Születések száma Darolt-on tízévenként (1834—1934).

Születések száma Darolt-on kétévenként (1924—1934).

két elfogadható eset akad. Családai u. i. mind olyanok — ismételjük: kettő kivételével —, hogy 2—3 gyermeket is felnevelhetnének, de félnek a gyermekneveléssel járó gondtól, féltik jelenlegi kényelmüket, nem akarják, hogy a gyermek alkalmatlankodjék, vagy öregségükre gyűjtik a pénzt, vagy az asszony félti szép alakját és élni akarja az életet, vagy az asszony eljátszotta az anyaságot. Ilyen esetek vannak s ezekre azt mondja az idézett kislap írója, hogy az egyke oka a súlyos gazdasági helyzet. Mi azt mondjuk, hogy ha a Dunántúl egykétjét tényleg a törpebirtok idézte is elő, nálunk ez nem lehet ok, aminthogy a szászoknál, a bánási sváboknál s a bácskai magyaroknál sem lehet ok. Legalább is nem ez az egyke elsődleges és közvetlen oka.

A 175 lelkes falunak kb. 1150 kat. hold földje van. Ebből 700 a falu határában, 450 pedig a szomszédos falvak határában van. Ebből egy lélekre átlagosan 6 egész hold esik. Senki sincs, a kinek ne lenne valamelyes földje. A falut jómódú emberek lakják. A falu házai is a jó módot tükröztetik vissza. Öt családnak van 2—5 hold, 12 családnak 10—15, két családnak 15—20 hold, egy családnak 20—25, 14 családnak 25—50 és két családnak 50—100 hold között. Jellemző az egykére, hogy épen a nagygazdák közt üzik leginkább. Némelyek azzal akarták megmagyarázni az egykét, hogy a magyar parasztság élőkelő, úri faj, amelyik a szükséges fényűzés és kényelem miatt kénytelen korlátozni a születéseket. Ezt a közhelyes elméletet szokták elővenni nálunk akkor is, ha az uralkodó faj szaporaságának okát kutatják. Na és mi lesz akkor a

Az „egyke”: népbetegség, pusztítóbb, mint a tuberkulózis, mert nem a test s nem is a buksza, hanem a lélek betegsége; akik belélesnek, rendszeren anyagi okokkal mentetik magukat, de az anyagi okok mindig csak másod-sorbeliek, elősegítők s nem kiváltók. Az egykéző paraszt megtanulta az úri erkölcsant: az ember azért van a világon, hogy minél könnyebben éljen.

Németh László.

szegény csiki székelyekkel, akik ugyanúgy magyarok, mint Kalotaszeg vagy a Dunántúl népe és mégis Erdély legszaporább népi egysége? Mezőségi faluban (1800 lakos) értelmes és szervezett magyarság lakik, alig 3 hold jut egy emberre s az egykének mégis alig van nyoma. Itt is főképen a nagygazdák körében. Mert nemcsak gazdasági oka van az egykének. Igaz, hogy Darolt-on a fiatal házások nem kapják ki szüleiktől a földet, velük együtt élnek és függnek tőlük, de viszont ugyanezen öröklési rend mellett is 1880 körül Darolt-on alig találjuk nyomát az egykének. A rendszeres egyke ebben a faluban az emberek bevallása szerint is csak 25—30 éves lehet, a 900-as évektől kezdve. A baj igazi oka, úgy látszik, elsősorban a vagyoni önzés, tehát lelki ok. A falu közvéleménye azt vallja, hogy „a birtok ne osztódjék fel, egy gyermek örökölje s az az egy gazdag legyen”. Az emberek kényelmesek, igényesek és félnek az élettől.

Másodszor, valószínű, hogy a korai házasságnak is szerepe van az egykében. Darolt-on u. i. a lány 16 éves korában megy férjhez, a legény pedig 18 éves ugyanakkor. Emiatt nagyon gyakori a válás. Az emberek évekig próbálgatják egymást, míg végre megállapodnak. Természetes, hogy ilyen viszonyok között vajmi kevés tisztelete és becsülete lehet a keresztény anyaságnak.

Szükségesnek tartjuk ismertetni, hogy a gyermekszületés megátlása vagy a természetellenes nemi érintkezéssel, az ú. n. „szászos” érintkezéssel történik, vagy a már fejlődni kezdő magzatot kígyófügyökérrel megölik, vagy pedig elvetélik a magzatot, amit régebben a falú bába-asszonya végzett. (Ezt törvényszéki tárgyalás után menesztették az állásából.) Amde az asszonyok ma is leginkább és rendszeresen városi orvosokhoz fordulnak, akik tiltott műtétet végeznek rajtuk. Nem érdektelen megjegyeznünk, hogy a tiltott műtét nagymesterei bizonyos, erdélyszerte hírnévnek és becsülésnek örvendő városunkbeli orvosok. Az egyik doktor, aki humánus érzelmeiről közimert, azt mondotta a kalotaszegi asszonynak, hogy miért nem elég neki egy gyermek, midőn saját magának is csak egy gyermeke van? Sajnos, e neveket a társadalmi nagyképűség és kétlaki kereszténység miatt nem közölhetjük, pedig megérdemelnék, hogy a törvény értelmében elzárják őket. Népies magzatelhajtó mód még a „kenés”, amivel halott koraszülöttet hoznak létre. Az egyik atyafi, akivel az egyke következtetéséről beszélgettünk, sóhajtva mondotta: „Hej! csak azok az orvosok ne lennének!”

A falu fölött balvégzet lebeg. A pusztulás képe rettenettel tölti el a falu papját és tanítóját. A falu értelmesebb gazdái is borzalommal gondolnak arra, hogy magvuk szakad, de a végzet végzet. Ők úgy fejezik ezt ki, hogy erkölcsé tették az egykét. Amit Kiss Géza is kifejezett a Protestáns Szemlében megjelent lelkiismeretes és megrázó tanulmányában, az itt is észlelhető. Az egyke biológiai létformává, közvéleménnyé lett a faluban. Gúnyolják a többgyermekes szülőket és a kutyákhoz hasonlítják őket.

Azt mondják, hogy az egyke ellen hiábavaló a védekezés. A falu vezetői is hiába beszélnek népüknek, minden hatástalan. Kérdezzük városunk magyar orvosaitól és orvostanhallgatóitól, hogy valóban így van-e ez? Hírlik, hogy Erdélyben még sok-sok ilyen falu van. Kérdem az olvasótól; hová jutunk így?

Nagy Ödön.

A p á s z t o r

Tegnap már pilinkéit s mára lehullt a hó. Reggelre fehér-ségbe öltözött a világ s egyforma lett a mező és a hegyek.

János egyedül megy az úton, léptei után fekete foltok maradnak a hóban. Hova megy? — kérdezhetnék tőle, nem tudná megmondani senkinek. Csak megy és kóborol és anyja hiába várja estére is haza.

— Istenem, hova legyek el?! — sóhajt fel néha és megáll ott, ahonnan végig lehet látni a határt. — Hova lett a mező, hol a zöld legelő s hol vannak a juhaim is mind? ... Egyedül maradtam egészen, nincs társam, bár vadvirág vagy lombos erdő sem. Pajtába rekedt a csordám, csak a pásztorbotot őrzöm a kezemben.

Nekivágott a hegyeknek, de idegen volt a világ. Fehér, fehér a hegy, völgy, ég, ellopták a föld tarkaságát, odalettek a színek. Odalettek a madarak is, csak ritkán lehet látni vajegyet s akkor is legtöbbször fekete varjút, vagy színtelen, csúf verebet.

— Hova lettek az énekelők? — vallatja az erdőt s a hegyeket.

Néhány itthoni madár hangja tarkítja az erdő mély csendjét, de hol az a nóta, ami nyáron megtölti a világot?

Rókanyom és menekülő nyúl vékony lábának futása barázdálja a mezőt.

— Hát elmegyek én is valamerre tavaszig!

Másnap ágat tört, furulyát faragott magának s rajta tanult muzsikálni.

— Nótázok én, ha csendes a határ!

Az édes furulyaszó, a vékony, magányosan támolygó bánatos hang be szépen megszólaltatja a szive fájalmát, amire nem volt képes emberi hang. Furulyával ment esténként néhányszor a kórusba s az emberek nem győztek gyönyörködni muzsikájában. Egy hét mulva már úgy szólt a furulya, ha belefűjt, hogy a szomorúság apasztani kezdte a szivét annak, aki hallotta.

— Be szépen furulyázol, János — mondták.

— Kár, hogy ezelőtt már rég nem tanultad meg.

János csak hallgatta ezeket szóltanul és maga elé bámult. Elül a lámpa körül azok ültek, akik dolgoztak, az asszonyok és a leányok. Neki a többi legényekkel együtt csak hátul jutott hely, ahová gyéren szűrődött világosság.

— Csak Mujka Minya tudott ilyen szépen furulyázni a faluban — mondták a leányok.

— De bezzeg a leány, aki a szeretője volt, Senye Juli, nem lett a tiéd.

— Nem — hagyja rá János kurtán.

— Hát Erzsí hova lett, Kádár Erzsí?

— Hát Zsuzsika? — kérdezik össze-vissza.

A legény nem válaszol senkinek erre. De érzi, hogy társ-talan, egyedül van a szive, így maradt.

— Odalett Juli, odalett Erzsí is, másnak hagytam Zsuzsikát is már — így bucsúzik tőlük.

Aztán kezébe veszi a botot s egy szép napon eltűnik a faluból. Szép téli délután van, az ég ragyog a napfényben, a hó csillog mindenfelé, mint az ezüst. A patak medre lent az út mellett befagyott volt s most az olvadásra is csak a közepén engedett meg egy kicsit s csörgedez benne a víz. A fűzfák piros ágai sűrűn sorakoznak, lehullott a zuzmára is róluk ma délután.

Az út elkanyarodik a hegyek mögé s János vissza se néz a falujára. Erdők között halad el, ahol a fák fehér köntösben állnak s olyan a koronájuk, mintha hófehérré őszült volna nagy boglyas fejük. Őzek laknak az erdőn, farkasok és vaddisznók. Néha madár röppen s szárnyai nagy csukákban verik le a havat az összehajolt ágakról.

S az erdőkön túl falvak következnek sorra. Mindegyikben megfordul János, korcsmákba húzódik, leányos gazdák házához nyit be és furulyázgatva ott időz egy-két nap. Így tart ez egész télen és Jégtörő Mátyás napjáig messze vidéket bejárt már. Ekkor eszébe jut a hazatérés s ahogy az otthoni világra gondolt, nem maraszthatja többé semmi. Faluja felé veszi útját s hazaér jóval azelőtt, hogy a juhokat a legelőre lehetne hajtani még.

De anyját nem látja sohatöbbé. Az öregasszony felett sír domborodik fagyos földből s tavasszal olvadozik sokáig. Nem indul többé a hegyeknek, hiába jött meg a tavasz, hiába nőtt ki a juhok szája elé a zöld fű. Elepszettette a bánat. Tél elején, amikor a fia elment vándorolni, ágynak esett és ott vesződött Vízkereztig. Ekkor feléje fordította Isten az arcát és elszenderítette örökre. Csak az ura kísérte ki a sírhoz, az öreg major, de amint Jánosnak elmondják, egy könny se esett ki a szeméből végig az úton. Fagyos hideg idő szakadt éppen akkor a völgyre, vágattak a szelek, de a falu mégis ott volt a temetésén. Sajnálták mind a fia miatt.

Igy János egyedüli vigasztalója is elköltözött a földről.

Fagyos a temető, amikor hazaér a fiu, hóval van beborítva. De ott ül a sír mellett mégis két napon keresztül, reg-

geltől estig. És szavát nem hallja senki sokáig, ha emberek között fordul is meg.

Eljött a tavasz és az övé megint a világ!

Furulyája naphosszat folytonosan szól és fennmarad az emléke sok-sok esztendőn keresztül mindenütt, ahol megfordul, mert nincs legény, aki szebben tudna muzsikálni. Juhaitól nem tudna megválni, körülötte így szabad a világ! Nyílnak szép virágok, nőnek a leányok tavasztól őszig a völgyekben, a csókból nem fogy ki a falu. Elkóborog néha az erdők mélyére, de mindig visszakiváncozik a szive.

Egyedül van, kóborol és álmodozik.

Bözödi György.

Jékely Zoltán: Fordítások

Villon balladája a szerelemről

Na, csak neki, szerelmeskedjetek,
amíg lehet. Csapjatok sok ricsajt!
Fájni fog érte bolond fejetek
s ifjúságát ki-ki síratja majd.
Szerelem hoz ránk mindenféle bajt:
Salamon is majdnem örültje lett,
Sámsont megkoppasztotta, a szilajt,
csak az boldog, ki nem kóstolta meg!

Ki az idők legjobb igrice volt:
a mézszavu Orpheusznak pedig,
mikor meglátogatta a pokolt,
egy csepp s ott kellett hagyni életit.
És Nárcisszus, a gyönyörű, szelid,
akit önnön szépsége meglepett,
szegény mély kútba szédült s odafult.
Csak az boldog, ki nem kóstolta meg!

Sardanapal, a vakmerő s dicső
lovag, Krétának hősi hódítója —
bizony kész volt asszonnyá válni ő,
csak szűzekkel járhasson a fonóba.
Dávid király, törvények vén tudósa
felgerjedve Istent is feledett,
ha egy leány combját mosta a tóba.
Csak az boldog, ki nem kóstolta meg!

Villon búcsú-balladája

Imé, itt véget ér s bezárul
jó Villon testamentoma.
Ott legyetek, midőn reá hull
az anyaföld s talpig csupa
veres legyen mindenkin a ruha,
mert szerelemtől mult ki ez a vásott
s ezt esküszí atyára, fiura,
most, hogy itthagya e világot.

Igazat mond, hogy is hazudna!
mit bújosott szegény kutya!
Itt is, ott is mindig kirugta
a végén valami cula.
Nem volt nála egy picula,
cipellője, nadrágja vásott,
most is likas a hátulja,
mikor itthagya e világot!

Ilyen volt már. Hát mit csináljon?
Holtában egy rossz hacuka
volt rajta minden a világon.
De szerelme nem szűnt soha:
gyötörte végig, szív-szúja
benne furton-furt rágva-rágott
s rajta ül most is e csuda,
most, hogy itthagya e világot!

Herceg, tudd meg, e figura
karcos bor ivásához látott
s volt ott szép kis heje-huja,
midőn itthagya e világot!

Egy szellem martaléka

—Petőfiállandóforradalma—

„Egy szellemnek vagyok martaléka.”

A Hitel mult számában oly röviden, ahogy csak lehetett, rá szeretünk volna mutatni arra, hogy a külső, eseményekből összetevődő *életrajz* és az ezekre az eseményekre utaló *műalkotás* közötti valódi összefüggés csak úgy tárható fel eredményesen, ha az életrajzi adatok megalapozását a lelki alkat megrajzolásával biztosítjuk, aminek a széptani síkban a műalkotás alkatának meg-rajzolása felel meg. Példaként választottuk Petőfi szerelmi életét és azt mondtuk, hogy Petőfi szerelmi állásfoglalása minden esetben ugyanaz, akár Csapó Etelkáról van szó, akár Szendrey Juliáról. Gyanunknak adtunk kifejezést, hogy a hitvesi szerelmet magasztaló Petőfi mögött egy igazibb Petőfi rejlik, aki előtt a Szerelem teljességében a Halál jelenik meg nyugtalanítóan. Szerb Antal legutóbb megjelent magyar iradalomtörténetében szintén rámutat arra, hogy valami problémátikus van Petőfi szerelmi költészetében. Így ír: „Ma már megvallhatjuk, hogy Petőfi bieder-meyer szerelme nem volt más, mint egy szép és heroikus ha-zugság. A valóságos Petőfit komoly, ellenállhatatlan, türelmetlen férfiszervenvedély láncolta Szendrey Juliához, Kettejük házassága két vad és féktelen természet összezsapása... és ezt stilizálta át Petőfi bieder-meyer szerelemmé. Miért? Osztályokokból. Meg akarta mutatni, hogy a szerelemben ő is úriember.” Mi a ma-gunk tételének magyarázatát nem okok feltárásában keressük. Szerintünk sokkal fontosabb az összefüggések megpillantása, mint a megindokolás. Mi arra szeretnénk rámutatni, hogy Petőfi lelki állásfoglalása minden dologgal szemben (szerelem, politika, sors, pillanat, stb.) azonos természetű.

„A költő és a sorsharag egy anyaméhből született” — írta a fiatal Petőfi pályája kezdetén. Ez a kifakadás pályája ellen később is többször kikívánczik belőle s mind őszintébb csen-gése lesz a panasznak. „Légy átkozott, — írja 1845-ben, — te átkos pillanat, melyben fogantatám s te, melyben kinnal a kín emberének, költőnek szült anyám!” Ujabb két év múlva éret-tebben és tisztábban elemzi helyzetét. „Miért tanultam? mért nem maradék földművelő, aminek szánt az ég? Nem tölteném most kínos virasztással a végtelenbe nyúló éjszakát...”

Kinnak és átoknak érzi a költősorsot. De ezt a sorsot mohón vállalta, apja akaratai ellenére, dacolva apja-haragjával. Hallatlan áldozatokat hozott a Művészetnek. Eldobott mindent, hogy meg-tarthasson valamit, aminek birtoklása kín. Petőfi állásfoglalása életsorsával szemben olyan, mint a mesebeli királyé: egyik szemével sír, a másikkal kacag.

Azt utálja, amit kívánt. Azt szeretné eldobni magától, ami-nek elnyeréséért küzdött. Azt bántja, aminek örvendett. Különös sors, hasonlatos ahhoz, amit Jehovának, a világ teremőjének tulajdonít az ózsidó mythologia: megbántam, hogy embert teremtettem.

Petőfi alapvető attitude-je a befejezett dolgok támadása. Hagyomány, alkotmány, nemesi kiváltságok, irodalmi példák, barátok sorban évülnek el lelkében. Ebből a forrásból fakadnak híres megérzései, legjobb, legerőteljesebb versei. Mindenki ismeri az „Egy gondolat bánt engemet” c. versét. Vagy: „Haloványul a gyáva szavamra, dalom viharodnak előjele, forradalom!” Vagy: „Véres napokról álmodom, mik a világot rombadöntik s az ó-világnak romjain az új világot megteremtik,” (1846.) Vagy: „Tiéd minden dal, minden hang, melyet kezemben ád a lant... jövődől!” Vagy: „Mit mondotok, mit tesztek akkor, ha a vi-lágnak sarkai földindulástól, mennydörgéstől többől meg fognak ingani, ha összevesz, mint négy vadállat és pusztít mind a négy elem s én vérbemártott lantomat véres kezekkel pengetem!” — Nos, akkor, amikor valósággá lett a látomány, jelenvalóvá, egy kicsit mindenki otthonosabban érezte magát, mint Petőfi. Valami nem tetszett neki, az bizonyos. Ingerült volt, veszekedett tábor-nokokkal, lemondott és újra lemondott s csak a legtalajtalánabb tábornok, Bem, ragadtatta őszinte lelkesedésre.

A dolgok forradalma

„Hátha úgy vagyunk, mint a fa, mely virágozik és elvirít, mint a hullám, amely dagad, aztán lesimul, mint a kő, melyet föl-hajítanak, aztán lehull, mint a vándor, ki hegyre mászik s ha a tetőt elérte, ismét leballag, s ez így tart mindörökké: föl és alá, föl és alá... Irtóztató, irtóztató!” Az azonosság gondolata a legkínzóbb Petőfi számára. Az a gondolat, hogy minden az, ami. Társadalmi, politikai téren az ennek a gondolatnak meg-felelő állásfoglalás: a forradalom. Minden forradalmat akar. Min-den más, mint aminek született. Vagy más akar lenni. A dolgok elégedetlenek. „Ha én hegy volnék, sóhajtott a völgy.” „Ha én völgy volnék, sóhajtott a hegy.” Semmisen az, aminek látszik. A bilincs így szól: „Bilincset vertenek belőlem, belőlem, aki

kard valék s ki vélem vitt a szabadságért, most azt szorítom... szörnyűség! Szégyennek és haragnak pírja a rozsdá, amely rajtam áll. Csörgess ifjú, csörgésem átok, mely a zsarnok fejére száll.”

A mindig pillanatokban élő tudat tragédiája, hogy a pillanat sem az, ami. Az öröm pillanatába beleolvad a rettenet. Petőfi az Elrontott Pillanat áldozata.

„Én egy szellemnek vagyok martaléka...
Sokszor, midőn a kéz legédesb nedve
Érinti már-már szomjas ajkamat,
Megjelenik... Kezem megáll ijedve
És földrejtji a telt poharat...”

Még egyszer Petőfi szerelme

A vers mondanivalója, ami a vers tartalmán kívül többlet-ként (hangulat, lélekállapot, vagy ahogy nevezni akarod: poétikum) abban jut kifejezésre, hogy éppen vers alakjában (és nem pl. filozófiai értekezés alakjában) jelentkezik, nem korlátozható a szavak logikai összefüggésére. Az egész költemény lelke isten-ként teremti újra a nyelv szavait; s bár látszatra a szavak al-kotják a verset, mint a tégladarabok a házat, valójában a vers-organizmus osztódik szavakká, ahogyan a megtermékenyített anyasejt osztódik többsejtű, de egyetlen élőlényé. A vers-organizmus jelentése kölcsönzi aztán a jelentést a sejt-szavaknak. A vers szavainak értelme gazdagabb, mint a vocabularium szar vaié. Ki is lehet kutatni, hogy miben gazdagabb. Elemezzük ebből a szempontból Petőfi „Még alig volt reggel” c. versét (1847 végén, Koltó után Pesten):

Még alig volt reggel, már megint este van.
Még alig vált tavasz, már megint itt a tél.
Még alig, Juliskám, hogy megismerkedtünk,
S már feleségem vagy, már rég azzá lettél.
Még alig hogy játszánk apáink térdén s már
Maholnap ott alszunk nagyapáink mellett...
Csak annyi az élet, mint futó felhőnek
Árnya a folyón, mint tükrön a lehellet.

A fogalmak egyetlen mondanivaló köré csoportosulnak. Ezt a következő sématisz alakban ábrázolhatjuk (megjegyezve, hogy a verset különben is sématisz írásmóddal szokták hozzá-férhetőbbé tenni):

reggel	↓	este
tavasz	↓	tél
(Juliskám) megismerkedtünk	↓	feleségem lettél (már rég)
játszánk apáink térdén	↓	alszunk nagyapáink mellett
	↓	élet:
		futó felhő árnya a folyón
		tükrön a lehellet

A közvetlen adottság az este. Ez a kézenfekvő, ez az aktuális mozzanat (este van). De a pillanat terhes: meg van ter-mékenyítve, vers lesz belőle. Az „este” jelentése e pillanatban bő; rejtett és csak a költőtől sejtett poétikuma (a csak versben kifejezhető mondanivaló) poémává csírázik. A kész poéma pedig többet mond, mint alkotó mondatainak bármelyike. A mondatok csak megállapítanak. A vers áruló; fojtottan jajgat: este van, tél van, meghalunk. A vers áruló; így sír: milyen kár, hogy este van! milyen kár, hogy tél van! milyen kár, hogy meghalunk! *Milyen kár, hogy feleségem lettél (már rég)!*

Az irodalomtörténet azt gyanítja, hogy Petőfi egyetlen úri-nőt mondhatott magáénak: a feleségét. Kiteljesedett szerelmi élménye, ahol az epidermis izgalmában a lélek is részt vesz, csak ez az egy volt. Így a fenti vers melankóliája tulajdonképpen ilyen értelmű: milyen kár, hogy szerelmi vágyam célt ért! Ahogyan estére kelve elmúlik a reggel, úgy múlik el valami a szerelem-ből, mihelyt megvalósul. A kiteljesedett szerelem olyan, mint a halál. Az életben csak az indulás, a készülődés, a vágy szép. A beteljesedett dolgok halottak. A szerelem meghal a szerelem teljességében.

Csak az a szerelem örökéletű — következik a fonák igaz-ság — amelynek tárgya meghal, mielőtt meghalna a szerelem maga. Petőfi legigazibb szerelme, ahogyan a „János vitéz”-ben rajzolta meg, a Csapó Etelka iránt érzett vonzalma volt, amely — hogy őszintén megmondjuk, mit gondolunk: — éppen a leány halála után érett teljessé; sőt: a leány halála szülte azt.

Szabédi László.

*) Nőtlen korából maradt fenn a következő anekdóta: Kuthy Lajos, a dendi, egyszer azzal a kérdéssel bosszantotta Petőfit: Mondd, volt-e már dolgod olyan nővel, akinek nem fizettél? A válasz mérges volt és maró: Mondd, Kuthy, volt-e már dolgod olyan nővel, aki nem fizetett neked? A szó-csatának természetesen párbaj lett a vége.

Az az osztály, amelyre Szerb hivatkozik, enyhén lenézte olyan férfi-tagjait, akiknek nem voltak nőügyeik. Petőfi éppenséggel nem osztály-okokból „ártatlan”, nem is szeméremből.

A magyar zene tudomány eseménye

Bartók Béla könyve

I.

Magyar zene tudomány...? Meghökkeni az embert: milyen távolból és visszhangtalanul cseng ez a két szó itt Erdélyben. Pedig hány égető kérdése van a magyar zene tudománynak, amelyek megoldatlanságukban éppen erdélyi kutatóra várnak, erdélyi toll adhatná meg rájuk az illetékes feleletet. Vajjon fel tudjuk-e mérni, mekkora a veszteség, hogy ennyire elárvult ez a tudományág Erdélyben. Hiszen itt még az eredményekről is nagyritkán, ha szó esik, melyeket a magyar tudományosság az ez a friss hajtása hozott.

A magyar tudományosság friss hajtásáról beszélek, mert az eredetiséget és szakszerűséget tekintve, zene tudományunk csak az utolsó két évtizedben emelkedett európai színvonalra. Persze ezt a magas mértéket félretéve, seregestül idézhetném a multból a zenei szakírókat és a nem ritkán ezres oldalszámmal kacérkodó, testes kötetek címeit. Csak taláalomra emeljük le a könyvtárpolcra Fabó Bertalan könyvét: nem kevesebb, mint hatszáz oldalon keresztül értekezik a magyar népdal fejlődéséről. Ábrányi Kornél sem igénytelenebb, éppen hétszáz oldalon terjeng a 19. századi magyar zene történetét tárgyalva. Ábrányi művét mégis meg kell becsülnünk, mert pepecselő írásmódja ellenére a század zene történetéhez értékes forrásul szolgálhat. Fabó munkájának annál kínosabb a vesztesége. Tudományos eredményei már akkor elavultak voltak, amikor könyvét a Magyar Tudományos Akadémia nagy költséggel 1908-ban kiadta. Sőt elavult volt ez a könyv — csak most látjuk — jóval a megszületése előtt. Attól a perctől kezdve, amikor Kodály Zoltán a Mátyusföldre lépett, hogy legelső népdalgyűjtő útjára elinduljon.

„Szakirodalmunk el sem juthatott a magyar zene sajátosságainak megfelelő kikutatásához, mert hiszen Bartókig és Kodályig hiányzott a kutatás mértékadó bázisa; a tudományos magyar népzene-gyűjtemény” — adja meg az idevágó tömör magyarázatot Molnár Antal az új magyar zenéről írt könyvecskéjében. Valóban Kodály és Bartók korszakjelző föllépése lendítette mai magaslátára zene tudományunk fejlődését. Népdalközlések az Ethnographiában, Kodály tanulmánya az ötfokú hangsorról, Bartóknak „A magyar népdal” című rendszerező műve jelzik az új magyar zene tudomány kezdetét. A tudós nemzedék pedig, amely mellettük és nyomukban munkába állt, e tudomány szerteágazó, széles területeit mind bejárja. Akad közöttük, aki

a képzőművészeti emlékeken, festményeken és szobrokon fennmaradt magyar hangszerbrázolásokat gyűjti, mások az új magyar műzene esztétikai alapvetését végzik, kiváló szaktudósok kutatják a magyar zene multját és van, aki a zene lélektanát tanulmányozza a lélekelemzés módszerével. *Bartók újabb könyve pedig — kiemelkedő esemény a magyar zene tudományban — az összehasonlító zene filológia középeurópai eredményeivel ismert meg.* E szóbanforgó könyv címe: „Népzene és a szomszéd népek népzeneje.”

II.

Bartók könyve harminc évi kutatómunkának az eredményeit foglalja magában. Megírásában kettős célkitűzést látok érvényesülni. Tételeit és bizonyításukat a legtárgyilagosabb tudományos eljárás szerint közli a szakkörökkel, mégis úgy önti formába, hogy ez a bonyolult anyag az alaposabb zenei szaktudással nem rendelkező nagyközönség számára is hozzáférhető, könnyen megemészthető legyen. Bizonyára elsőrangú fontosságot tulajdonítva annak, hogy ezek a megállapítások minél előbb fölszívódjanak a köztudatba.

Fontosságán kívül érdekes is ez a könyv, mert a Kárpátok alatt lakó népek igazabb, őszintébb arcát tükrözi. Úgy mutatja meg őket, amint hatalmi versengést, politikusok által szított gyűlöletet nem ismerve az érintkezési határok mentén békésen cseberelők különböző kultúrértékeiket. Ebben a cserében persze a zenei kölcsönhatások vezető szerepet visznek. Fényes tanubizonyságot téve amellyel, hogy a népszellem termékeinek nem lehet sorompókat állítani. A tótok földjéről Erdély legdélibb szögletébe s a Nagy Magyar-Alföldről Lengyelorszáig elvándorló népdalok a tiltott határlépés fogalmát nem akarják és sohasem fogják megtanulni.

III.

Ahhoz, hogy Bartók könyvében valaki könnyen eligazodhassék, csak Bartóknak és Kodálynak a magyar népzenei illető fölfedezéseivel kell tisztában lennie. Ugyanis a több, mint tízezer dallamból álló magyar népdalgyűjteményt említett rendszerező művében Bartók a régi stílusú és új stílusú dallamok két külön osztályába sorozza. A régi stílus, az ősi réteg, dallamanyagának *legfőbb jellemzője az ötfokú, pentaton hangsor.* A 19. század második felében kialakult új stílus dallamai már hétfokú hangsorokon mozognak, de a pentatonika elemei sem vesztek ki belőlük teljesen. Végül tisztázott és idetartozó kérdés az is, hogy a kávéházi cigányok műsorát kitevő, „magyar nóta” címmel kitüntetett városi műdaloknak a magyar népzenehez semmi közük sincs.

Sorba véve a különféle népzenei kölcsönhatásokat, Bartók megállapítja, hogy *a német népzene* a magyar területet úgyszólván érintetlenül hagyta. Annál érezhetőbbé, már-már veszélyesen nagyarányúvá vált a *tót hatás* a régi magyar népzeneben. Csak az új stílusú dallamok kialakulása változtat a súlyosbodó helyzeten. Mert a magyar népdalnak ez a példa nélkül álló forradalmi megújulása háttérbe szorítja az idegen elemeket, sőt rövidesen olyan hatást tesz a tót népzeneire, hogy Bartók tót dalgyűjteményében már körülbelül 25 százalékra rug a magyar eredetű, vagy magyar hatás alatt keletkezett dallamok száma. Ennél is nagyobb volt az új magyar dallamok hatása a *rutén népdalokra.* Elégséges bizonyítékot szolgáltatnak Kolessa Philaret ukrán népzene-kutató gyűjteményei. Első gyűjteményének dallamai közül 40, a másodikból 20 százalék magyar származású.

Feltűnő, hogy Biharban és a Banatban a román és magyar népi dallamok között Bartók semmiféle kölcsönhatást nem tudott fölfedezni. Maramuresben a hosszú ének, „hora lungă” elnevezésű dallamfajta uralkodik. Ennek sincs semmi kapcsolata a magyar dallamokkal. Ellenben a Mezőségben, azonkívül Szatmarban végzett gyűjtésekből Bartók kimutatja, hogy *ezen a vidéken a magyarság ötfokú dallamai élnek a románok ajkán is.* Ágas-bogas kérdés ez, pár szóra itt meg kell állanunk. Ugyanis a román zeneiről vitát idéztek föl, azt hangoztatva, hogy a magyar ötfokú dallamok román eredetre valló átvételek. Bartók válaszként igen komoly érveket sorakoztat fel. Csak egyet emelek ki, mint döntő ellenérvet. Bartók „A magyar

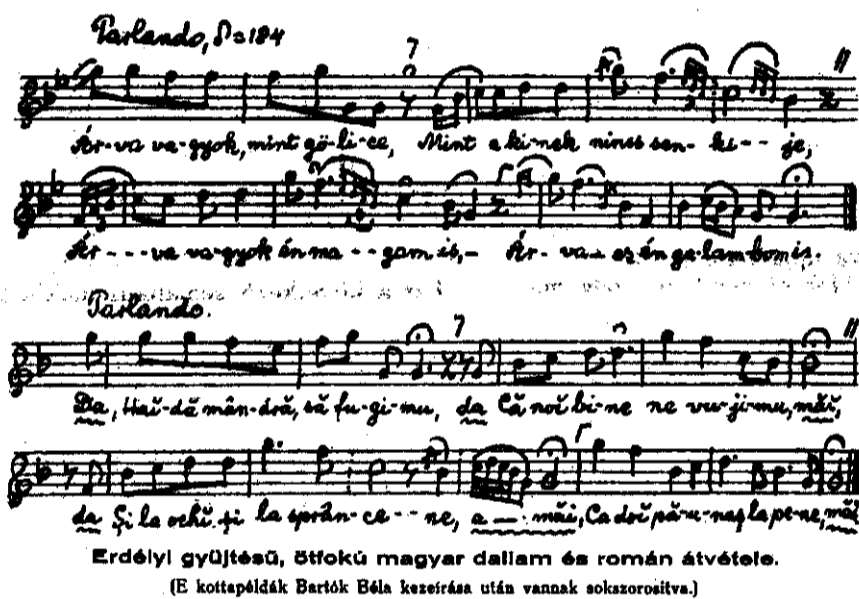
népdal” c. művének appendixében három cseremiszi népdalt is közöl, melyek szintén ötfokú dallamok, tanúságuk szerint tehát a rokonnépek zenéjében is feltalálható a pentatonika. Ami oda mutat, hogy az ötfokúság a magyar népzeneben ázsiai örökség.

Átérve a horvát-szerb kölcsönhatásokra, Bartók azt állapítja meg, hogy a szerblakta területeken gyűjtött dallamok semmi közösséget nem mutatnak a magyar anyaggal. Annál érdekesebb, hogy a muraközi horvát népdalok milyen nagymértékű magyar hatást árulnak el. A zágrábi Tudományos Akadémia kiadásában megjelent 600 muraközi dallam 66 százalékát találta Bartók magyar származásúnak.

Nagyértékű művét Bartók ezzel fejezi be: „*a magyar falu régi és új dallamanyaga magyar kultúrkincs, olyan kultúrkincs, amit nem jelenlegi szomszédainktól vettünk kölcsön, hanem amiből mi adtunk nekik.*”

IV.

Szigorú tárgyilagossággal van ennek a rövidre méretezett könyvnek minden oldala megírva, hűvösen tudományos a hanghordozása, de a befejezése táján olyan probléma elé érkezik, amelyik hirtelen átfűti az íróját, meg az olvasót is. „Ha továbbra is így folynak a dolgok — írja Bartók —, ha tovább is végelelhetetlenül késik a magyar népdalok egyetemes kiadása — akkor nemsokára az lesz a helyzet, hogy sokkal több magyar dal lesz hozzáférhető horvát, tót, rutén, román dalszövegekkel, mint eredeti magyar szöveggel.” S akkor kell ezt Bartóknak leírnia, mikor éppen harminc esztendeje, hogy Kodálylyal együtt úttalan utakon megindult a magyar falu felé, a magyar népdal felkutatására. Ma pedig fölgöyjtve kiadatlanul hever a sokezer népi dallam. Vajjon a Magyar Tudományos Akadémiának azóta nem volt pénze (vagy gondja?), hogy az egyetemes magyar népdalgyűjtemény kiadását bár elkezdje? *Kéki Béla.*

A fametsző Molnár C. Pál és az újklasszicizmus

Roberto Papini, az 1932. évi római kiállítás ismertetésében a magyar művészek egy csoportját jellemezve, munkásságukat „átható és gondolati művészetnek” nevezi. E, szerinte új és nagyrészt magyar irány lényege a klasszicizmus alapelve: a szemlélődő alkotás (comporre) szemben „Páris fékevesztett, felületes zseniálításával”. Alap gondolata: „Parigi è scuola di libertà, Roma di disciplina”, Fészkek a Villa Falconieri s egyik legizmosabb harcosuk Molnár C. Pál.

Alakja, neve fogalom a magyar grafikában. 1927-től most megjelent könyvéig karrierje Rómát Newyorkkal kapcsolja egybe. Minden éve újabb és megérdemeltebb sikert jelent. 1927: az Egyházművészeti Kiállítás díja, 1928-ban vásárol tőle először a Szépművészeti Múzeum, 1929-ben Keleti Artur „Angyali Üdvözlétének” illusztrációjával a monzai Nemzetközi Iparművészeti Kiállításon nyer aranyérmeket, 1930-ban megkapja a Zichy-díjat, 1931-ben a pádovai nemzetközi kiállítás díját. Külföldi múzeumok vásárolják meg munkáit. A newyorki „Limited Editions Club” könyvbarát-egyesület kéri fel a „Fioretti” illusztrálására. Újabbremekmű s újabb siker. Ezt követi a Tormay Cécile „Legendarium”, majd az örök ihlető bevezető akkordjai: az „Annunziazione”, hogy végül tele orkeszterrel harsanjon fel művészete az „Újtestamentom” gazdag lapjain. Hazai és külföldi sikerei csak kivételül benső értékbeli fejlődésének. Történelmi ível, mind eszményibb akarások felé. Munkássága útjelzője, de úttörője is egy tisztuló iránynak, az újklasszicizmusnak.

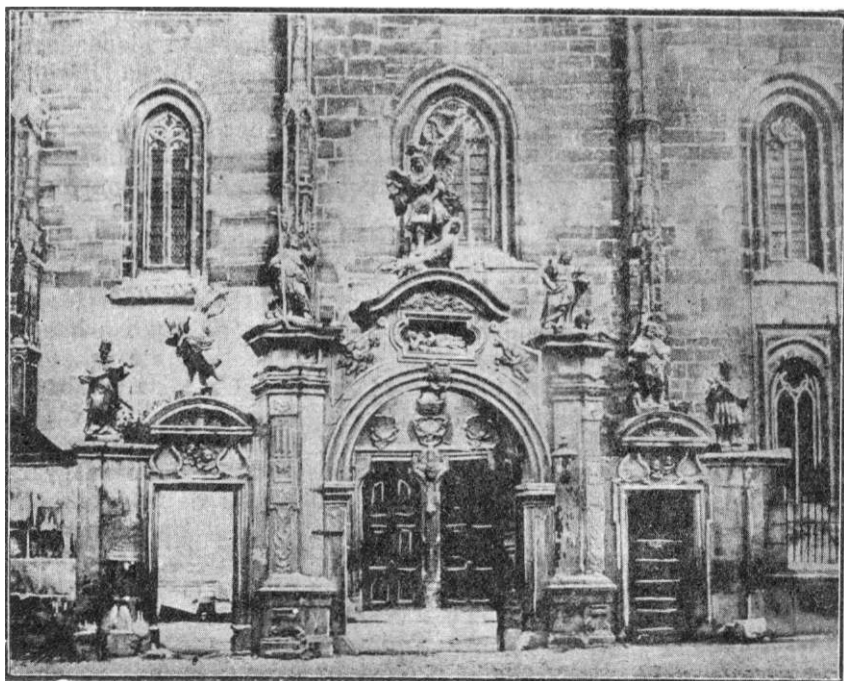
Most, midőn legfrissebb művében, Rostand Cyrano de Bergeracjának illusztrációiban — legalább részben — hozzá hűtlenné válni véljük: az újklasszicizmus érték mérőjén keresztül szemlélve, hűtlensége értékcsökkenésnek is tetszhetik.

Az újklasszicizmus lényege a gondolati elem. Ne értsük félre, nem a „novella”, hanem a szerkesztés lelki elmélyültsége. Kifejezőmódja a technikai egyszerűség. Természetes, hogy hívei fokozott érdeklődéssel fordulnak a grafika s különösképpen a fametszet felé. A fametszésnél, éppen technikai kezdetlegessége folytán, az alkotómunka súlya a kompozíciós elmélkedő részen van.

Ennek a ténynek fel-, vagy el nem ismerése okozza vesztét befutott grafikuskainknak. A kiadótól, vagy szükségétől hajtva dolgoznak. Nincs idejük önmegtartóztatásra, hogy élményeik felületiből tartalmivá alakuljanak. A Cyrano harminc grafikájának harminc vizuális élményt és harmincszoros önmegtartóztatást kellene jelentenie. A grafikánál a technika nem segít.

Rosner a kötethez írott bevezetőjében a szabott téma vállalását új erőpróbanak nézi s méltán. Az illusztrátor saját tehetségének súlya mellett a konzseniálítás terhet is vállalja. E kettős teher alatt még a Molnár C. Pál erejének is meg-meg kell lankadnia. Lapjai eleven lélektani grafikonját adják, A 24., 26. számú lapok: tájképek. Nem új, nem sajtóságos feladatok. Rég kidolgozódtak, leszűrődtek, szemléltettek. A biblikus, nemes Molnár C. Pál metszetei! Önmagukban valók, mint minden befejezett alkotás. A csók nem új (első önálló lapjai: „Ölekezés”, „A csók”) s még kevésbé specifikus Cyrano-élmény; a 22. lap monumentális szerkesztés.

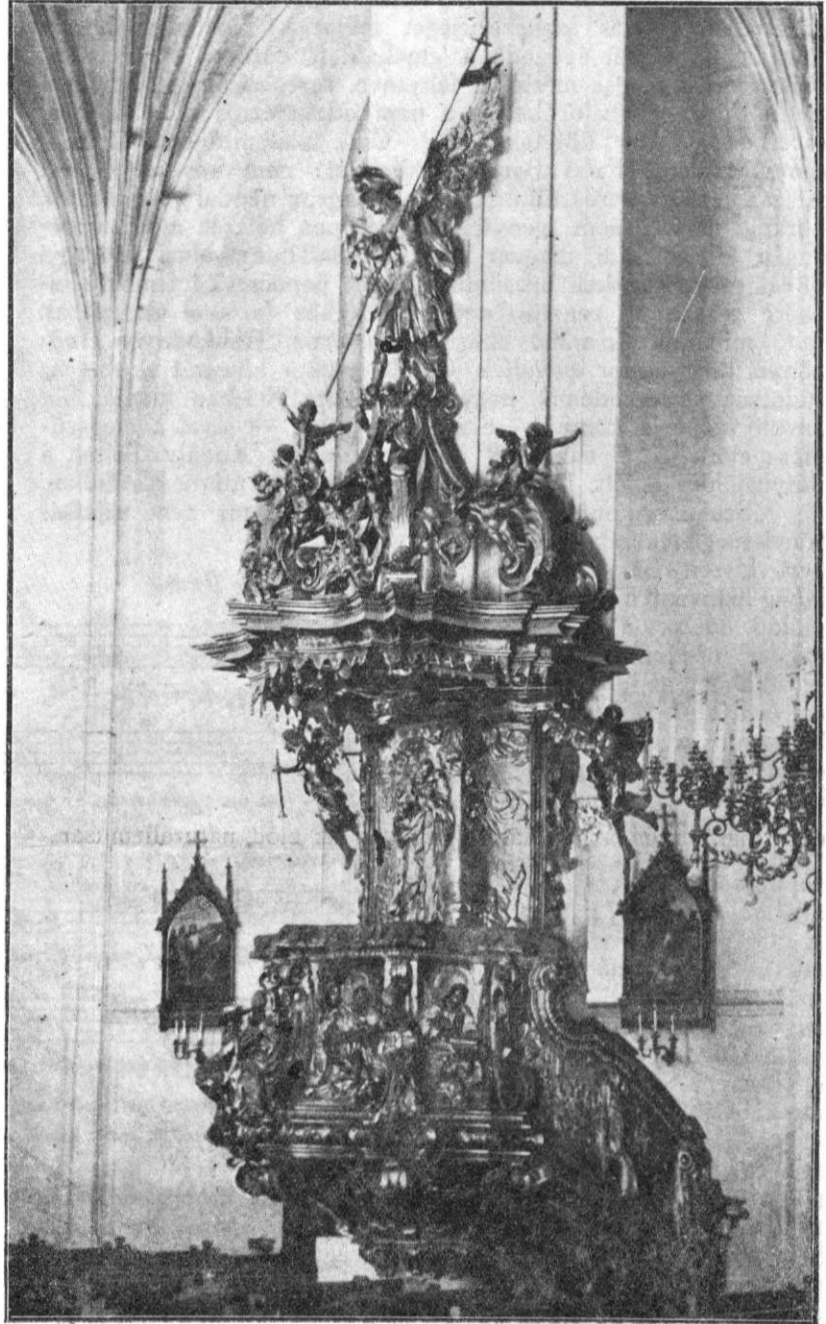
A többi lapok, 6., 14., 15., főleg pedig a 30. számú, hatalmas látásszenzációt jelentenek, de túlságosan rögtönzősek. Felületiek. Nem érlelte őket az idő és nem szűrték le a gondolat-társítások. Széles mozgáskálájuk impresszionizmus. Talán szatiravámélyülő humoruk egyetlen ígéretes rügye az expresszionizmusra fejlődésnek.

Héthonapraszületettek s szülőjük — betegségnél rosszabb orvosság — az alkotás idejéből elvették a technikai kidolgozás idejéből pótolja ki. Metszetei elvesztik lényegüket: a puritán egyszerűséget. Már említett (22.) lapjának zárt egészében szinte zavaróan hat a technikai bőkezűség. „Ez a technikai biztonság nagyban hozzájárul ahhoz, hogy kompozícióikat minden gátlástól mentesen készíthessék” — írja Rosner a magyar fametszőkről. Sajnos, technikája nem marad meg másodsíkban, hanem öncéllá tolakszik elő. Zenei virtuózokhoz hasonlítja, az egyháron játszó Paganinira asszociál, bár nem a virtuóztatás a zene lényege.

Meddő törekvés a szabadkezet elvetve, parallelvésőkkel, keresztmetszésekkel kelni versenyre a modern nyomda felkészültségével, rácsozóival stb. Technikai szellemessége elnyeli a szellemet s mi áhitozzuk a régi Molnár C. Pál lelkét.

Vásárhelyi Z. Emil.

Barokk művészet városunkban

Hézagpótló munkát végez Biró József fiatal műtörténész. Igazságtalanul elhanyagolt területet kutat fel: a helyi barokk művészetét. Ezt a stílust a multszázadi gótika és reneszánsz-imádat egészen a háttérbe szorította s csak újabban kezd a figyelem feléje fordulni. Biró tanulmányai és új könyve eredményeként ma már láthatunk bizonyos dolgokat és tudjuk pl., hogy a Bánffy-palotát és a minorita-templomot Johann Eberhard Blaumann, a Szent Mihály-templom számára készült s most a szentpéteri templom előtt álló portikust König János, a Szent Mihály-templom szószékeit és oltárait pedig két nagytehetségű szobrász, Schuchbauer Antal és Nachtigall János emelték. Ezek a nagyrészt osztrák vagy délnémet származású művészek itt éltek s munkásságuk ma már városunk egy élő darabja. Stílusuk gazdagságát, pompáját, lendületét érzékelteti ez a két kép: fenn Nachtigall és Schuchbauer közösen készített szószéke, lenn pedig König János portikusa eredeti helyén.

A román falumunka

A falu, mint jelszó, ma már a múlté. Jelszavas korunk zürzavarában jól esett elérzékenyednünk e felett az egyszerű szó felett: falu, azonban ma már unjuk kimondani. Ez a szó is, mint annyi más, kiesett a szótárunkból. De nem nyomtalanul. Megtette jelszó-voltából következő feladatát: felhívta a figyelmet arra feladathalmazra és beláthatatlan tarjedelmű munkamezőre, mely akkor is és most is egyaránt valóság. Mégpedig nyugtalanító, szavakba nem önthető, kényszerítő valóság. Nem beszélünk róla és mégis állandóan égeti a lelkünk. Nem mondjuk és mégis érezzük és tudjuk, hogy tennünk kell valamit. Úgy, ahogy azt az államfő a román egyetemi hallgatók nyári falumunkáját bezáró kiállításon az általa kezdeményezett falumunkát méltató beszédében értelmezte: Az a nagy cél lebegett előttem, hogy faluink és falusi népünk érdekében tegyünk valamit. — Valóban egyelőre csak azt tudjuk, hogy „tennünk kell valamit”.

A román falumunkát is a „tennünk kell valamit” indította meg. És mégis rövid pillantást vetve a többségi nép körében kb. most egy éve lendületesebben megindult falumunkára, már is kibontakozni látjuk a megvalósulás útján levő tervszerű falumunka körvonalait.

Személyesen végzett falumunka

A román falumunka középpontjában, mint erőforrás, főként mint anyagi erőforrás, a „Principele Carol” Királyi Közművelődési Alapítvány áll. Ennek a segítségével folyt le a román főiskolai hallgatóság 1934. évi nyári falumunkája is.

A munkát királyi szó indította meg s ugyanaz jelölte meg a kettős célt is: 1. tenni kell valamit a falu és a falu népe érdekében; 2. a falumunka meg kell, hogy mutassa az ifjúságnak azt az egészséges utat, mely a felesleges energiák levezetésére szolgálhat.

Kilencvennyolcan vállalták a munkát: orvostanhallgatók, állatorvosjelöltek, joghallgatók, teológusok, gazdasági akadémiai hallgatók, tanárjelöltek és háztartástani diáklányok. A Kir. Közm. Alapítvány tíz, a földművelésügyi minisztérium pedig két közszégben indította meg a falumunkát. A 98 főiskolást 12 csoportba, u. n. királyi csapatokba (echipe regale) osztották. A munka eredményesebbé tétele céljából 12 orvos, 7 állatorvos, 9 agronommérnök, 7 testnevelő tanár, 9 testnevelési hallgató, 6 betegápoló nővér és 6 háztartástani tanárnő vett részt állandóan a csapatok munkájában.

A munka teréről szolgáló 12 román község 12 romániai falutípust képviselt. 1 bukovinai, 1 besszarábiai, 2 moldvai, 2 bánási, 2 dobрудzsai, 3 munténiai, 1 olténiai, 2 bánási és 1 erdélyi faluban folyt a munka a három nyári hónapon át s a teljesítményekről szóló kijelentéseket és adatszerű beszámolókat tekintve: alaposság, sokoldalúság és nagyvonalúság jellemzik: ember- és állategészségügyi tanácsadás, kezelés; különféle védőoltások alkalmazása; falusi sporttelepek készítése; tervszerű testnevelés; katonai előképzés; gazdasági, gyümölcs-termelési és háztartási képzés, tanácsadás; hitéleti nevelés, a nép bünei ellen való küzdelem előadások, ünnepélyek keretében; közmunkák végzése: árkolás, út- és hídépítés, templomok és temetők kitatarozása, stb. és e mellett a falu életére vonatkozó adatok, s egy 15—20 terem-ből álló fővárosi falumúzeum felállításához szükséges népművészeti, életszükségleti, stb. tárgyak gyűjtése.

A 3 hónapon át folyó munka eredményeiről a főváros közönsége is meggyőződhetett a novemberben rendezett falumunkakiállítás alkalmával. A kiállítást az államfő, Gusti egyetemi tanár és a román közélet több jelentős személyisége jelenlétében nyitották meg. Királyi szó indította el a munkát: a munka első eredményét is királyi szó méltatta.

A faluk életére vonatkozó adatok a tél folyamán kerülnek feldolgozásra. S a munka — a király kívánsága szerint — folytatódni fog.

Falumunka a betűn keresztül

November közepén nyílt meg a fővárosban a falumunka-kiállítás. Ugyanakkor jelent meg a falumunka folyóiratának az első száma és a *Cartea Satului* (A falu könyve) első kötete is, A folyóirat címe: *Căminul Cultural* (Közművelődési Otthon).

A Falu Könyve sorozatnak egyes köteteit közelebbről is érdemes szemügyre venni. Így első pillantásra kellemesen hat: a sorozat rendkívül izléses külső formája. Nyolcadrét nagyság, fűzve, a címlap művészi színes kép, a lapok finom könnyű fehérpapírból, a nyomás tiszta, könnyen olvasható, a szöveg közben képek, a terjedelem 120—180 oldal. Egy kötet ára 30 lei. A szinte fényűzően szép kiállításához képest: meglepően olcsó. Így kívülről nézve is kellemes hatást gyakorolnak az érdeklődőre. De lássuk kik írták és miről ezeket a köteteket?

I. k. *Petrescu Cezar: Cei trei regi (A három király)*. Címlapján Constante Lena rajza: I. Károly, I. Ferdinánd és II. Károly királyok fejei. A könyv három részből áll. Az első címe: I. Károly a Román Királyság megteremtője. A második: I. Ferdinánd, Nagyrománia megteremtője. A harmadik: II. Károly Öfelsége, az örök Románia megteremtője.

Ez a legvaskosabb kötet: 182 oldal, 47 képpel. A három román király életéről és a román nemzeti állam fejlődéséről szól ez a könnyed, élénk és tiszta román nyelven megírt hármastétel.

II. k. Az egyik legnagyobb és legtermékenyebb élő román regény- és novellaíró: *Sadoveanu Mihály* műve. Címe: *Inima noastră (A mi szívünk)*. Elbeszélések. Történetek. E kis kötet nem leereszkedés a nagy regényíró részéről. Újabb bizonyossága annak, hogy a szentek életének népszerűsítése mellett (D. D. Pătrășcanuval együtt) a Falu Könyve nyújtotta népszerűsítési alkalmat is megragadja, hogy ezzel is hasznára lehessen népének.

III. k. *Lascarov Moldoveanu Sándor* pátriárkális hangulatú és tárgyú novellás és rövid elbeszéléses kötetek szerzője írta vagy talán inkább: állította össze. Címe: *Viața creștină în pilde (A keresztény élet példázatokban)*. Csak úgy találomra kinyitom a könyvet. Lássunk egy példázatot:

A példázat címe: Nyolcgyermekes anya: „Egy anyának nyolc gyermeke volt. Valaki megkérdezte tőle: — Hogyan tud mindeniket táplálni? Az anya így felelt: — Egész lelkemmel szeretem őket. — Valaki más azt kérdezte tőle: — Hány gyermeket ruházol és táplálsz? — Ha szeretem őket, nem számlálom, hogy hányan vannak.”

Sok példázat. Mind érdekesek, meglepőek. Közöttük sokból középkori legendák és példázatok levegője árad felénk. Kár, hogy a könnyen kezelhetőség céljából a példázatok abc. sorrendben vannak. Így aztán kissé furcsán hat, amikor a Diavol (ördög) után a Domnul Isus — Jézus, urunkról szóló példázatok következnek.

A példázatok egyszerű, világos nyelve, tömörsége és frissesége nagyon népszerűvé fogja tenni ezt a könyvet. Az izetlen adomák, lapos történetek helyett, nem is beszélve a bosszantóan csattanó nélküli viccekről, nekünk is jó lenne valami hasonló, a népek való példázatgyűjteményre gondoli.

IV. k. *Voiculescu V.: Toate leacurile îndemână (Egészségügyi tanácsadó)*; V. k. *Filimon L.: Intre Gospodine (Gazdaszonyok között)*. Háztartási tanácsadó-féle. VI. k. *Oancea N.: Culegere de coruri (Karének gyűjtemény)*. — A címek beszélnek.

Külön méltatást érdemel a VII. kötet: *Vicleimul: Betlehem (népies) szent játék* népköltési gyűjtés, kiegészítette, előadási utasításokkal látta el *Popa János Viktor*, a népi dallamokat (bizánci és nyugati hangjegyekkel) *Breazul Gy.* jegyezte fel. A betlehemeseket ábrázoló színes címkép Constante Lena műve. 117 oldalon keresztül egy 12 részből álló betlehemes játék szövege, a szöveggel kapcsolatos megjegyzések, előadási utasítások, hangjegyek: megszokott nyugati és meglepő, titokzatos alakú bizánci hangjegyek. Ez a könyv amellet, hogy minden lehetőséget megad ennek a csodálatosan szép kelet-európai-balkáni népies színjátéknak bárhol való előadására, még egyebet is jelent. Összeállításának alaposságával, utasításainak, magyarázatainak részletességével méltó példája annak, hogy a román nép, irodalmi hagyományaihoz híven, ma is megbecsüli a néplelek költőiességének megnyilvánulásait.

A hét kötet megjelenését ugyancsak a Királyi Közművelődési Alapítvány fedezte anyagilag. Lehet, hogy csak ennek az anyagi támogatásnak tulajdonítható az a tény, hogy a román szellemi élet jövője és jelenlegi vezetői: a főiskolás ifjúság és a felnőtt román értelmiség egy része egymásmellé állva vállalja a faluért való tervszerű munkát,

Falumunka és az élőlőszó

A népnevelés gondolatának a román értelmiség gondolatvilágában való népszerűsítését nyilvános előadások keretében végzik. Természetes, hogy először az értelmiséget kell öntudatosá tenni, hogy ezáltal felismerhesse és erkölcsi felelősséggel vállalhassa a reávaró népnevelési kötelességeket.

Minket főként városunk érdekel ebből a szempontból. Az *Astra „Gând Românesc”* (Román Gondolat) nevű helybeli alakulata tart ilyen előadás-sorozatot: *Képek az erdélyi román falu életéből* címmel, február 6 és március 20 között minden szerdán délután.

Tervszerű munka körvonalai bontakoznak ki szemünk előtt. Őszinte elismeréssel szemléljük ezeket a körvonalakat. Rég elkezdett, de inkább akadályokkal, mint türelemmel és támogatással találkozó erdélyi magyar falumunkánk mellett komoly érdeklődéssel figyeljük a többségi nép körében, az ifjúság lendületes munkájával megindított falumunka eredményeit.

Tudjuk, hogy a komoly falumunka középpontjában a nép többé nem csak mint politikum, hanem elsősorban mint etnikum áll: nem mint egyéni és pártérdekek eszköze, hanem mint öntudatos. sajátosságait felismerő és azoknak az emberiség szolgálatába állító népegyéniség. Már látjuk és továbbra is reméljük, a román falumunka komolyságát.

Ifj. Nagy Géza.

A siető ember

— László Dezső tanulmánykötete —

Az ifjú magyarság lelki értelemben vett nemzedékét a nagy belső változás jellemzi. Az „élet szentsége” lehetne a mottója ennek a mindent átalakító újjászületésnek, ami két ponton válik észlelhetővé: az egyik az ember viszonya Istenhez, a másik az ember viszonya a világhoz, a többi emberhez. Az 1920—30-as évtized fiatalon kialakuló nemzedékei a magyar földön különösen mély revelációként fogták föl a kérdést. László Dezső járt, elől az erdélyi magyar ifjúság közelhözadásában vertikális irányban Istenhez és horizontális irányban magyar nemzetünk igazi értékeihez. Ugyanis e két irány bizonytalan támpont marad, ha nem tudjuk őket prófétai egységbe tagolni — ez a rövid vázlat, szerkezete László Dezső koncepciójának. Gondolatvázához húst és vért a történelemből merít. Sorra veszi a magyar mult kiemelkedő, jól vagy rosszul értelmezett egyéniségeit és életük egységének a nemzet egységes életébe való kapcsolásával akarja fölűdíteni a lankadt jelent egy még ismeretlen, de sóvárogva keresett jövő felé haladtában.

Kötetének négy tanulmánya közül a fenti gondolatmenetet a *Bethlen Gábor halotti maszkja* tükrözteti vissza (1929). Ez mintegy tétele az 1929. évtől kezdődő nagy munkának, amit a négy tanulmánynak nem tömegéből, de minőségéből ítélnünk óriásinak. A prófétai egységbe szakadó predesztinációs hit és a nemzet nagyságáért és egységéért önmagát elemészítő Bethlen Gábor halotti maszkja az igazi nagy fejedelmet mutatja be az olvasónak.

László Dezső kifejezett célja a magyar mult egész folyamatát élő buzogásúvá tenni a kiváló magyarok igazi arcának feltárásával. Világosan látja, hogy a folyton haladó, mozgó idő és a változatlan tér kategóriájába helyeztet magyar élet egysége kínáló alkalom arra, hogy Bethlen, Zrinyi, Széchenyi, Eötvös és mások sorát egy vonalba állítsuk a ma kritikai és reális magyarságának képviselőivel, László Dezső módszere külsőleg deduktívnek látszik, mert kifejezett gondolatokhoz keres bizonyítékot a multban. Ez azonban csak látszólag hamis felfogás, mert a szerző nem előre elképzelt kedvenc gondolatainak csontvázára erőltet húst és vért, hanem a jelen valóságának párvját keresi a multban. Hozzátehetjük, hogy őszintén. A jelen és a mult, nem másként a jövő is, egy folyamatnak, az idő egységének a feldarabolása. A jelenben élő ember előre és hátra néz és így próbálja megérteni helyzetét ebben a világban. László Dezső ehhez még hozzáteszi; felfelé is néz az ember és az így meghatározott emberi élet képes egyedül biztos és határozott irányt mutatni az embernek. — Hogy miként tekint a multba a *mai fiatal erdélyi generáció*, azt *Történelmünk helyes szemlélete* c. tanulmányából majdnem teljes hűséggel megtapasztalhatjuk. A megtépzott magyar szomorú jelenével szívesen állítja szembe multját, amit nem eszményi ragyogásban, hanem kegyetlen realitásban lát meg. László Dezső tanulmánya szintézise a magyar szellemtörténeti iskola felfogásának és az új, különvált erdélyi magyar prófétai látásmodnak. Nem is hivalkodik ez a történelemszemlélet öncélusággal, egy mindenekfelettálló célja

van: önmagunknak magasabbra emelése a lélek és a test szerint.

A Bethlen Gábor után az első nagyobb-szabású tanulmány Széchenyivel foglalkozott. (Akarom, tisztán lássatok. 1933.) A mult század e legnagyobbja után a folyton táguló multban új óriás tömeglik elő: Zrinyi Miklós. E tanulmány, melynek címe a könyv borítékját is díszíti, a legimpozánsabb valamennyi között. A szerző tudatában is van ennek. „*A siető ember*” gerince a kötetnek. Szimbóluma korunknak s benne kiváltképp az öntudatos fiatal nemzedéknek. „A történelemben szervesen élő embernek mindig sietnie kell: az élet hatalmas árja nem áll meg a mi kedvünkért” — mondja a könyv előszava.

A Zrinyi-essay pompás kis darab. Formai és tartalmi szempontból egyaránt. Szerző maga megnevezi gondolkodásának főbb ébresztetőit és valóban ezek hatása érzik ki legjobban sorai közül. Makkai Bethlen-könyvének módszere világosan felismerhető a Zrinyi-tanulmány „siető” mozzanatában, ami nála kissé erőltetett, de célravezető. László Dezső jól ír, de de mégsem született író. Őt az elhivatás tudata készítette gondolatai szétszórására. A Siető emberről szólva, ismét saját Bethlen-tanulmányának módszerét követi. A nyugati és keleti magyarság tragikus kettősségét akarja szintézisbe hozni, tehát „a jobb és a bal oldal között és a kettő fölött”. A felfelé nézés itt a lényeges pont. A „sors bona, nihil aliud” magyarázása kissé nehézkes, ámbár megkapó. Úgy hat, mint egy prédikáció-vázlat. A katolikus és protestáns magyarságról szóló sorok hálára kötelezhetik mindkét felet.

Zrinyi a reális magyarok csoportjába tartozik. Biológiai idegessége és lelki magyarsága at utóbbi szempont igazságát bizonyítja. „A nemzeti hovartartozást nem a vér, hanem a sorsközösséget vállaló akarat dönti el.” Élete a magyarságért lobogó és kialvó tragikus fáklya. Kimulása magyar tragédia. Hírét a világ minden tája ismerte és mégis minden akarása sikertelenségbe fulladt. De önérzete, magyarságának tudata nem halványodott el. Zrinyi ébresztő magyar volt — európai és magyar műveltséggel. De magyarsága kritikai is. A magyar hibákat Széchenyi előtt senki úgy nem ismerte, mint ő. A magyar önerő biztonságát mégis ő tudta a legerőteljesebben hangoztatni: a német nélkül a török ellen. Ez életének legfőbb szándéka. Sikertelensége életének is csődje és az értelmét vesztett lámpa kialudt. Széchenyiig nem gyult ki ez a világosság.

A kötet utolsó tanulmánya „*A falu jegyzője és az elsodort falu*” (1933). A liberálizmus kiemelkedő Eötvöse kerül itt kapcsolatba a mai Szabó Dezsővel. A kérdések egysége, az elbukott egy magyar élet egyazon kérdéseinek leplezése ez az írás. A falu szó különféle-kép értelmezett fogalmában találkozunk a magyar irányregény két hatalmas művelője. László Dezső világosan kihámozza mindazt Eötvös művéből, ami izmus és megmarad a lényeg, a pusztán maradt magyar élet egysége. A falu jegyzője és az Elsodort falu szerzőjének műveiben. Az első a polgári társadalom kialakulását segíti elő a maga liberálizmusával, a másik szenvedéllyel mutatja a megavult liberálizmus és a megromlott polgárság rákfenéjét. Eötvös a magyarságot meg-

gyógyítani tudó csodanövényt egy európai irányzatból csíráztatja ki; Szabó Dezső magyar talajból előbujó palántát növel, öntözget. Egy a lényeg: mindkettő ugyanazon a munkán fáradozik: a magyar élet gyógyításán. Külön társadalomban, külön temperamentummal ellátva, külön eszközökkel egy célért áldozták fel magukat. Minden nagy magyar áldozat volt a nemzet oltárán.

Ha feltesszük a kérdést, mit jelent László Dezső újabb könyve, akkor azt kell felelnünk: bizonyíték amellett, hogy ő végleg beállott a reálisan látó erdélyi magyarok sorába és munkájával sok fiatal magyar lelket képes a helyes útra vezetni. Ezért jelentős esemény legújabb könyve. T. Z.

Pap Béla: Társadalmi rendszer-változás: Evangélium.

— Soli Deo Gloria kiadása. —

A modern protestáns hivatására döbbenő igehirdetőjének munkája. Célja a ma emberét: a szociális rendszerekben és jelszavakon vergődő embert összehozni az Evangéliummal. Mert vallja, hogy nem a társadalmi kérdések teszik próbára az Evangéliumot, hanem az Evangélium méri meg a társadalmi kérdések fajsúlyát — Munkáját három részre osztja:

Először az Evangélium szociális üzenetével, a XX. sz. legfőbb szociális kérdéseivel és a társadalmi rendszerekkel foglalkozik. A társadalmi rendszerekkel szemben kimutatja az Evangélium szociális irányát, mely nem humanisztikus, hanem theocentrikus, nem materiális, hanem spirituális. Ez az irány nem a falansztert és a világpolgárságot, hanem az istenfiúságot akarja kialakítani. Eszköze nem az erőszak, hanem a szeretet, módszere nem az uralkodás, hanem a szolgálat. Ezen megállapítások után az Evangélium szociális elveit méri a XX. sz. legégetőbb szociális sebeit; a kenyér, a munka, a tőke, a család, az állam, nacionalizmus, internacionalizmus és a háború kérdéseit.

A második részben az Evangélium szociális üzenetének a modern igehirdetésben való érvényesülési lehetőségével foglalkozik.

Az egyházzal kapcsolatban megjegyzi, hogy feladata: előbb saját magában bűnbánatot tartani és megújulni, azután pedig kifelé az abszolút erkölcs radikálizmusával irtani, pusztítani, és — építeni, plántálni.

A harmadik rész: Mérföldkövek a modern protestáns szociális igehirdetésben. A német, a svájci és az angolszász protestáns szociális igehirdetés újabb és legújabb irányait ismerteti és bírálja. A magyar protestáns igehirdetéssel kapcsolatban megállapítja, hogy a szociális igehirdetés nálunk még csak a jövő gyermeke. Szociális igehirdetők egy sincs.. Mindenki elmondotta legalább egyszer idevonatkozó véleményét, de senki sincs, aki egy életet szánt volna erre. Mint szoc. igehirdető előfutárral foglalkozik Szabó Imre budapesti esperessel. S leszögezi, hogy a szükségszerűségekből megszületendő magyar prot. szoc. igehirdetés programja egy mondatban ez lesz: radikális keresztyénséget az egyén és a társadalom életében.

Pap Béla nem mond újat. Ravasz L. és Makkai S. nyomdokain halad az ébredésben. Rendszeresen, könnyen áttekinthetően és röviden foglalja össze és tárgyalja a kérdéseket.

Nagy István

HITEL

FÉLHAVI SZEMLE

CLUJ, BRATIANU 51

Főmunkatársak: Böződi György, Cselényi Béla, Flórián Tibor, Heszke Béla, Juhász István, Kárász József, Kiss Jenő, Koós-Kovács István, Makkai László, I. Nagy Géza, Szabó Lajos, Senczei László, Tóth Zoltán, Venczel József és Vigh Károly.

Felelős szerkesztő és kiadó: Koós-Kovács István.

Szerkesztőségi titkár: Makkai Ernő.

Minden cikkért írja felel.

A lap elfogadása előfizetésre kötelez.

Egyes szám ára 5 lej, előfizetési díj 1935. júniusig 60 lej.

Grafic-Record-nyomda nyomása.